

Bir Yahudi Mali ve Sosyal Yardımlaşma Kurumu:

# Dersaadet Küçük İstikrazat Sandığı

RIFAT N. BALI

**T**üm toplumlarda rastlanan ve o topluma ve/veya cemaat mensuplarına hizmet etmeyi amaçlamış hayır ve yardım kurumlarının birincil amaçları o cemaate ait dar gelirli bireylerin en azından asgari ihtiyaçlarının karşılanması ve aynı zamanda yaşam düzeylerinin de yükseltilmesidir. Bu tür hayır ve yardım kurumlarından bir tanesi de sermaye sıkıntısı çeken küçük esnaf ve sanatkârlara kredi vermeyi amaçlayan küçük borç sandıklarıdır. Bu çerçevede ve sadece Türkiye Yahudi cemaati mensuplarına yönelik olarak çalışacak bir Caisse des Petits Prêts'nin (Küçük İstikrazat Sandığı) İstanbul'da kurulması konusu Türkiye Yahudi Cemaati arasında uzun yıllar düşünülmüş ancak uygulamaya konulamamıştı.<sup>1</sup> Bu konu ile dönemin Hahambaşısı Haim Nahum bizzat ilgilenmiş ve Jewish Colonization Association<sup>2</sup> (kısaca JCA) nezdinde girişimde bulunup bu tür bir kurumun Türkiye'de kurulmasına önayak olmaları için uğraşmıştı. JCA'nın Rusya, Polonya ve Romanya'da kredi kooperatifleri şeklinde çalışan bu tür Borç Sandıkları kurmada çok deneyimi vardı.<sup>3</sup>

Dersaadet Küçük İstikrazat Sandı-

ğı A.Ş. hakkında bugüne kadar Türkiye'de yapılmış hiç bir araştırma olmamış ve bu şirket hakkında Türkiye'de yayımlanmış bilgiler sadece ortakların adları, sermaye bedeli, hisselerin değerleri gibi şirketin ticari künyesinin ihtiva etmesi gereken asgari bilgileri içermiştir.<sup>4</sup> Yurtdışında ise Kudüs Üniversitesi'nden Dr. Avner Levi, bu kurum hakkında başlattığı çalışmanın çok kısa bir özetini *Türkiye Cumhuriyeti'nde Yahudiler* (İletişim Yayınları, 1996) kitabında vermiş (sh. 44-45) ve ayrı ve geniş bir çalışma yapacağını belirtmiştir. Yaklaşık yetmiş yıllık bir geçmişe sahip olan bu şirket hakkında tüm ayrıntılara erişmek birçok açıdan zor olmuştur. Bu makalede görülebileceği üzere özellikle 1946-1995 dönemine ait bilgiler yok gibidir. Bu zorlukların en başında Türkiye Yahudilerinin cemaat yaşamları ile ilgili arşivlerinin Türkiye'de bulunmayışı ve/veya araştırmacıların kullanımına sunulmaması, ve bu kurum hakkında bilgi verebilme imkânlarına sahip Yahudilerin de geleneksel ketum davranışları gelmiştir.

1914 yılında İstanbul Yahudi Cemaati mensuplarına gönderilmiş

olan ve çevirisi aşağıda yer alan çağrı metninden görüleceği gibi Birinci Dünya Savaşı'ndan önce bu tür bir borç sandığının İstanbul'da kurulmasının son aşamalarına gelinmiş, bu şirketin çalışmasını başlatmak için yönetim kurulu birkaç toplantı yapmış, ancak Birinci Dünya Savaşı bu tasarının hayata geçmesini önlemişti.<sup>5</sup>

Birinci Dünya Savaşı yıllarında American Joint Distribution Committee<sup>7</sup> (kısaca JDC)nin Türkiye Yahudilerine göndermiş olduğu 750.000.- Lira tutarındaki, o günün TL/\$ kuruna göre yaklaşık bir milyon dolar,<sup>8</sup> maddi yardımın dağıtımı için Bene-Berith Büyük Locası'nın<sup>9</sup> girişimi ve dönemin Amerika Büyükelçisi Abraham Elkus'un yardımı ile Türkiye Hahambaşılığı nezdinde muhtelif alt komisyonları olan ve Amerikan Yahudi örgütlerinden gelen yardımları ihtiyaç olan yerlere dağıtacak olan bir Merkezi İmar ve Yardım Komisyonu kuruldu. Bu alt komisyonlardan bir tanesi yardım fonlarının taşraya gönderilmesiyle ilgilenmekte ve Joseph Niego<sup>10</sup> ve Türkiye Aşkenaz (Alman asıllı) Yahudi Cemaati Başkanı Henri G. Rê-

isner tarafından yönetilmekteydi. Bu alt komisyon yardım fonlarını taşıraya göndermenin yanı sıra Birinci Dünya Savaşı'nın bitişi ve dolayısıyla karışık ortamın yatışmasıyla, Yahudi cemaatlarının mevcut olduğu muhtelif kentlerde ve özellikle Edirne, ve İzmir'de küçük borç sandıklarının kurulmaları için de çaba gösterdi. Bene-Berith Büyük Locası ile birlikte Edirne ve İzmir Yahudi Cemaatlerinde bu küçük borç sandıklarının kurulabilmeleri için maddi kaynaklar ayırdı. Ayrıca JDC de Türkiye Yahudi Cemaati'ne maddi yardımda bulundu.<sup>11</sup> Bir İstikrazat Sandığı kurulması tasarısıyla ilgili olarak JDC

yöneticilerinden Dr. Frank S. Rosenblatt İstanbul'u ziyaret etti ve 26 Eylül 1922 tarihli raporunda<sup>12</sup> 19 Ağustos 1922 tarihinde İstanbul'da bulunduğu Sefarad ve Aşkenaz Yahudi cemaatleri arasında çok gergin bir ortamın mevcut olduğunu ve ay-  
 Hahambaşılığı da benim Türkiye Hahambaşılığına karşı da çok sınırlı bir havayı gözlemlediğinden söz etti. Hahambaşılığa karşı olan sınırlılığın nedeni, Hahambaşılığın Osmanlı hükümetinin İstanbul Yahudi Cemaatinin sadece Türk uyruklu kişilerinden müteşekkil olması yönündeki tek yanlı bir kararını kabul etmiş olmasıydı. Sefarad ve Aşkenaz Yahudileri

arasındaki mevcut gerginlik bir yana bırakılsa bile İstanbul'daki Rus Yahudilerinin kendi aralarında da büyük bir gerginlik mevcut olup birbirlerine rakip iki ayrı Rus Yahudileri Federasyonu mevcuttu. Dr. Rosenblatt derinlemesine bir araştırma yapmaya gerek olmadan İstanbul'un genel iktisadi koşullarının kötü durumunu gözlemlediğini belirtir. Bu gözlemlerden ortaya çıkan gerçek bir Borç Sandığı'nın acilen kurulması gereksinimiydi zira binlerce Sefarad Yahudisi her açıdan savaş mültecileri konumundaydılar. ayrıca bir kaç bin Rus Yahudi mültecilerinin de İstanbul'da yerleşmeleri kesindi.

28 Ağustos 1922 tarihinde saat 17.00'de tüm İstanbul Yahudi Cemaatleri ve kurumlarını kapsayan ve Dr. Rosenblatt'ın da katıldığı bir konferans Türkiye Hahambaşılığı binasında yapıldı. Bu toplantıda toplantı başkanı olarak Hahambaşı Hayim Becerano JDC'yi temsilen Dr. E. Rosenblatt, W.R. Montesser ve I. Warshow, Sefarad Cemaati'ni temsilen Jak Penhas, Viktor Algrante, Me. Kohen, Merkezi İmar ve Yardım Komisyonu'nu temsilen Nahmias Bey, Me. Taranto, A. Barzilay, Yahudi Mültecilerine Yardım Komitesi'ni temsilen Ş. Mitrani, J. Niego, B. Pevsner, I. Bruck, M. Slatopolsky, Rusya Yahudileri Ortak Yardım Federasyonu'nu temsilen S. Izkovitz, I. Hershgorn, J. Hermann, I. Batkin, L. Kanievsky ve sekreter olarak M. Rosenzweig katıldılar. Toplantı Hahambaşı Hayim Becerano'nun son altı yıl zarfında JDC'nin Türkiye Yahudileri'ne yaptığı cömert yardımlardan dolayı teşekkür konuşması ile başladı. Daha sonra JDC'yi temsilen sözü alan Dr. Rosenblatt, JDC'nin Birinci Dünya Savaşı yıllarında dünyanın muhtelif yerlerindeki Yahudilere yaptıkları yardımlarını izah eden konuşmasına başladı. Daha sonra Yahudi yardımseverliğinin sadaka ver-

## Halka Çağrı

JCA'nın yardımı ile İstanbul'da küçük bir halk bankası şeklinde çalışacak olan ve başlangıç sermayesi 4.000.- Lira olup her biri birer Lira'lık 4000 hisseye bölünmüş bir Borç Sandığı kurma kararı aldık. Bir Osmanlı anonim şirketi şeklinde olan Borç Sandığı'nın statüsü İmparatorluk hükümeti tarafından kabul edilmiş olup Sultan'ın iradesi'ne de haizdir. Bu "Borç Sandığı" şehrimizde yaşayan ve mali durumu iyi olmayan Yahudi halkının durumunun iyileşmesini sağlayacak, İstanbul'un büyük kredi kurumları ile çalışacak durumda olmayan zanaatkârlara, sanayicilere ve küçük tüccarlara küçük borçlar verecektir. Borç Sandığı, küçük tasarrufu teşvik etme amacı ile küçük mevduat kabul edecek ve bu şekilde küçük mevduatlara uygun bir faiz oranı uygulayacak ve bu tasarruflar için güvenilir bir yatırım yeri olacaktır.

JCA, Sandığı'nın kuruluş sermayesinin yarısını teşkil eden 2.000.- Lira'yı, İstanbul Yahudilerinin sermayenin diğer yarısını karşıladıkları an, ödemeyi taahhüt etmiştir. Bu hisse satışından pay almanızı rica ediyoruz. Böylece başkentin fukaraları ile mücadele etmeyi amaç eden insancıl ve yardımsever bir amaca hizmet edeceksiniz.

Katkınız, fonları kaybolacak olan bir yardım kurumuna bağış olmayacaktır.

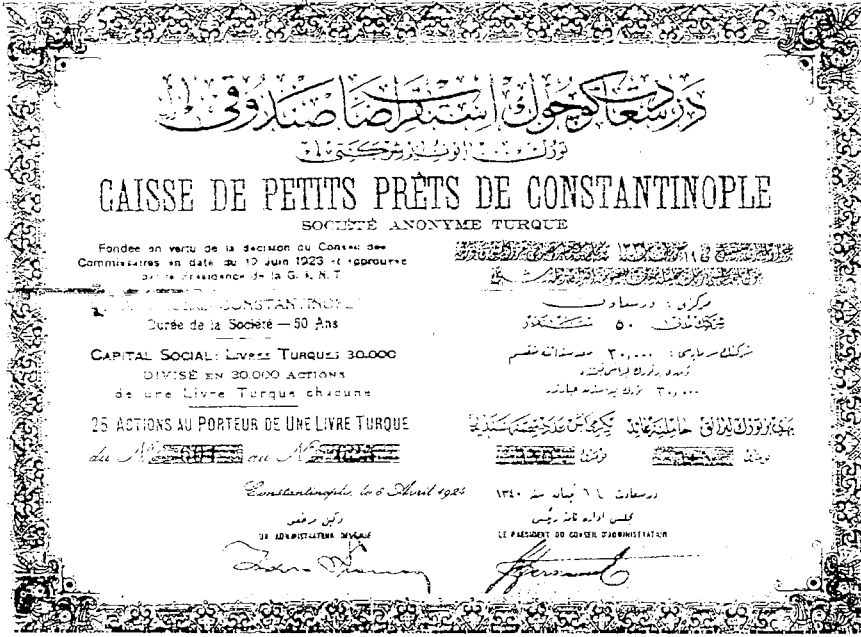
Bu hisse satışının herkesin kesesine uygun, dolayısıyla herkesin iştirak edebilmesi mümkün olabilecek bir şekilde olmasını arzu ediyoruz. Bu şekilde, bir adet dahi olsa, her miktarda hisse alım taahhütlerini kabul ediyoruz.

Sizlerin dayanışma duygularına güveniyor ve değerli katkılarınızı bir miktar hisse alarak göstereceğinize inanıyoruz. Bu şekilde İstanbul Cemaati'nin iyi itibarının yükselmesine de yardım edeceksiniz.

Yönetim Kurulu Üyeleri şunlardır:

- İ. Fernandez - Başkan - Alliance Israelite Universelle'in Bölge Komite Başkanı
- L. Oungre - Paris'deki JCA'nın müdürü
- I. Ghershon - Winer Bank Verein'in müdürü
- Dr. V. Jacobson - Anglo-Levantine Bank'ın müdürü
- Henry Breitner - Hilfsverein delegesi
- Behor Elia Alfandari - tüccar
- Isidore Franko - tüccar
- Victor Ruso - tüccar
- Albert Haim - tüccar

Borç sandığı'nın yönetimi JCA'nın temsilcisi Joseph Niego'ya verilecektir.<sup>6</sup>



Dersaadet Küçük İstikrazat Sandığının Hisse Senedi

me suretiyle sürdürülmesinin yanlış olduğunu, zira bu tür bir yardımın hem alanı hem de vereni müşkül duruma soktuğunu, bu nedenle yardımın borç sandıkları, kooperatifler, bankalar türünde yapıcı kurumiaria sürdürülmesi gerektiğini izah etti. JDC'nin Türkiye'de bir Borç Sandığı'nın kurulmasına yardım yapabilmesi için iki ön koşul vardı. Birincisi yerel Yahudi Cemaati'nin kısmı olarak sorumluluk üstlenmesi, ikincisi de bu sandığın hizmetlerinden yararlanmada Rus, Sefarad, Aşkenaz ve İtalyan Yahudileri arasında herhangi bir ayrımcılık, farklılık yapılmamasıydı. Daha sonra Dr. Rosenblatt'ın önerisiyle bu tasarı üzerinde çalışacak daha kısıtlı sayıda kişinin katılacağı bir yönetim komitesi kurulması kararlaştırıldı. Bu komitede Sefarad Cemaati Bay Pinhas ve Bay Algranti, Aşkenaz Cemaati Bay Reiser ve Bay Inselberg, İtalyan Cemaati de Bayan Fernandez veya Bayan Piperno, Yardım Komitesi'ni temsilen Niego, Abramoviç ve Mitrani, Rus Yahudileri Federasyonu'nu temsilen, Brutz ve Gorshgorin katıldılar. 29 Ağustos 1922 tarihinde ya-

pılan yönetim komitesi toplantısında meslek okullarının ve kooperatif grupları için özel koşulları olacak ve İzmir ve Edirne Cemaatlerini de kapsayacak bir Borç Sandığı'nın kurulması kararlaştırıldı. Rus Yahudilerini temsilen İzkovitz meslek okullarını desteklediklerini, ancak Borç Sandığı için tam bağımsızlık istediklerini, zira JCA'dan aldıkları bir yazıya göre münhasıran Rus Yahudilerinin kullanımına tahsis edilmek üzere 15.000.- Liralık bir tutarın kendilerine verileceğini bildirdi.<sup>13</sup> Dr. Rosenblatt'ın İstanbul'u ziyaretinden önce İstanbul'daki mevcut Fédération de Secours Mutuels des Israélites de Russie (Rusya Yahudileri Ortak Yardım Federasyonu) da Türkiye Yahudi Cemaati'nden bağımsız olarak kendi toplulukları için bir yardım talebiyle JCA'ya başvurmuşlar, JCA da 15000.- Lira (\$ 10000.-) avans vermeyi, Federasyon'un başka hiç bir kurumla işbirliğine gitmemesi ve İstikrazat Sandığı'nı sadece Rus Yahudileri Federasyonu'nun yürütmesi koşuluyla söz vermişti.<sup>14</sup>

29 Ağustos 1922 tarihindeki toplantıda ise Dr. Rosenblatt, İzmir ve

Edirne vilayetleri için kurulması tasarlanan borç kasalarının daha sonraya bırakılmalarını, tüm Yahudi cemaatlerini kapsayan tek bir Merkezi İmar ve Yardım Komitesi olacağını ve bu komitenin ayırım yapmadan tüm Yahudilere garanti almak kaygısıyla kooperatiflere destek vermeyi, ancak yeni kooperatiflerin kurulmasına karşı çıktığını belirtti. Sadece Rusya Yahudileri Federasyonu'na münhasır bir yardım olamayacağı ve bu Rus Yahudilerine yardımın Borç Sandığı'nın çatısı altında yapılacağı, ancak Rus Yahudilerinin ihtiyaçlarının daha acil olması nedeniyle onların emrine hemen 5.000.- Dolar tutarında bir fonun tahsis edilebileceğini belirtti.<sup>15</sup>

30 ve 31 Ağustos 1922 tarihli toplantılarda JDC yirmi yılda geri ödemek üzere yıllık %2,50 faiz ve ilk beş yılı sadece faiz ödemeli, diğer on beş yılı ise ana para ödemeli olarak 80.000.- Dolar borç vereceğini, ancak bunun İstanbul Yahudi Cemaati'nin 20.000.- Dolar (o dönemde bu 30.000.- Lira'ya eşdeğerdi)<sup>16</sup> katkısı olması koşuluyla geçerli olduğunu bildirdi. 14 Eylül 1922 tarihli (tutanaklarda bu tarih yanlışlıkla 14 Ağustos 1922 olarak gösterildi) tüm komite üyelerinin katıldığı toplantıda tüm İstanbul'da Yahudi Cemaati toplumlarının temsilcileri bu Kasa'ya katkıda bulunacaklarını belirttiler,<sup>17</sup> gerekli olan 20.000.- Doları toplayacaklarına söz verdiler ve bu tutarın yarısını taahhüt ettiler.<sup>18</sup> Daha sonra komite üyesi Joseph Niego İstanbul Siyonist Federasyonu'nun bu toplantıya katılmayı red ettiğini belirtir yazılarını okudu. Dr. Rosenblatt'ın yaptığı kapanış konuşmasında komitenin çok süratli çalışmasına ve ortaya çıkan olumlu sonuca teşekkür ettikten sonra, Siyonistlerin toplantıya katılmayı red etmelerini anlayamadığını, zira kendisinin Türkiye Yahudi-

## Kuruluş beyannamesi ve imza sirküleri

Yardım Konferansı'ndan birlikte temin ettikleri 25.000.- Fransız Frangı ve Yahudi Mültecilere Yardım Komitesi'nin mültecilere verdikleri borçlara karşı almış oldukları 606,30 Lira ile bu sandık çalışmaya başladı. 21 Ağustos 1922 tarihine kadar açılan küçük kredi fonu: yetmiş altı olup bu da toplam 3.808,45 Lira tutarındaydı.

Borç alan bu yetmiş altı Rus Yahudisi'nin mesleki dağılımları şöyleydi:

|                     |    |
|---------------------|----|
| Öğretmen            | 2  |
| Terzi               | 15 |
| Saraç               | 2  |
| Dişçi               | 3  |
| Saat tamircisi      | 2  |
| Kimyager            | 3  |
| Madenci             | 1  |
| Şapka imalatçısı    | 2  |
| Ebe                 | 2  |
| Mühendis            | 1  |
| Boyacı              | 2  |
| Kapıcı              | 3  |
| Mekanisyen          | 1  |
| Berber              | 4  |
| Ayakkabı imalatçısı | 11 |
| Doktor              | 1  |
| Tüccar              | 8  |
| Müziyen             | 3  |
| Hizmetçi            | 6  |
| Deri imalatçısı     | 1  |
| Sabun               | 1  |
| Artist              | 1  |
| Halı imalatçısı     | 1  |

Yetmiş altı kredinin kırk altı tanesi kişisel senet, otuz tanesi kişisel eşya garantisi karşılığındaydı. Kırk altı kişisel senet karşılığı krediden on tanesi Filistin'e seyahat için, diğerleri ise mevcut dükkânlar için alınacak alet çedevat için kullanılmıştır. Daha sonra verilen borçların Filistin'e seyahat için kullanılamayacağı belirtildi.<sup>21</sup>

Sandığın faaliyetlerini denetlemek için İstanbul'a yerleşen JDC Yakın Doğu Yeniden İmar Komitesi temsilcisi Walter Montesser'in tarih taşımayan ancak 1922 yılına ait olduğu

lerine ilettiği çağrını hiiziplere ve gruplara değil genel anlamda Yahudilere ilettiğini izah etti.<sup>19</sup>

Fédération de Secours Mutuel des Israélites de Russie (Rusya Yahudileri Ortak Yardım Federasyonu)nun JDC'e yolladığı 16 Eylül 1922 tarihli yazısında İstanbul'a sığınmış Rus Yahudi göçmenlerinin kötü durumları nedeniyle Dr. Rosenblatt'ın teklif ettiği acil 5.000.- Dolar karşılığı Türk Lirası tutarındaki özel krediyi yıllık %2,50 faizli olarak kabul ettiğini, Küçük İstikrazat Sandığı kurulduğunda, bu kredi ile ilgili tüm borç senetleri, nakit ve banka mevduatlarını Küçük İstikrazat Sandığı'na devre-deceğini ve göçmen kasasını lağv edeceğini bildirdi. Bu kredi beş yılı ödemesiz olmak üzere yirmi yılda yıllık taksitler halinde geri ödenecekti. 5.000.- Dolarlık kredi sadece İstanbul'da kalmaya kararlı Rus Yahudileri ve/veya grupları için kullanılacak ve hiç bir şekilde İstanbul'u terk etmek isteyen Rus Yahudilerine borç verilmeyecekti. Küçük İstikrazat Sandığı'nın resmen kurulmasından sonra Rus mültecileri için kurulmuş olan bu göçmen kredi fonu artık var olmayacak ve bu fon ile ilgili çalışmalar Küçük İstikrazat Sandığı'nın yönetiminde yer alan onbir kişilik

yönetim kurulundaki delegeler tarafından yapılacaktı. Federasyon'un vereceği kredilerde uygulanacak yıllık faiz %9 olacaktı.<sup>20</sup>

İstanbul Yahudi Cemaati mensuplarından Ş. Mitrani, JDC Avrupa yönetim merkezi başkanı Dr. B. Kahn'a yazmış olduğu 18 Eylül 1922 tarihli mektubunda Dr. Rosenblatt'ın aynı gün Viyana'ya gitmek için İstanbul'dan ayrıldığını ve onun İstanbul Yahudi Cemaati'nin Aşkenaz, Sefarad ve Rus Yahudileri'ni sandığın kurulması amacı doğrultusunda birleşmeleri yönünde sağladığı başarıdan sitayişle söz etti.

Dr. Rosenblatt'ın İstanbul dönünde verdiği talimat üzerine Rus mültecilerinin borç kasası ile ilgili yapılan incelemede Rus Yahudi mültecileri için bir Borç Sandığı'nın 10 Temmuz 1922 tarihinde Yahudi Mültecilere Yardım Komitesi, Filistin Ofisi ve Rus Yahudileri Ortak Yardım Federasyonu kurumları tarafından temin edilen fonlar sayesinde faaliyete başladığı belirtildi.

Rus Yahudileri Ortak Yardım Federasyonu ve Filistin Ofisi'nin World Relief Conference (Dünya

anlaşılan R-12 sayılı raporunda belirttiği üzere, JDC'nin 1923 yılı için öngördüğü çalışma bütçesinin toplamı 171.000.- Dolar olup dökümü şöyleydi:

|                                  |       |          |
|----------------------------------|-------|----------|
| İstanbul İstikrazat Sandığı için | Dolar | 80.000.- |
| Edirne İstikrazat Sandığı için   |       | 12.000.- |
| Edirne Ticaret Okulu için        |       | 1.000.-  |
| İzmir İstikrazat Sandığı için    |       | 50.000.- |
| Selanik İstikrazat Sandığı için  |       | 25.000.- |
| Selanik Ticaret Okulu için       |       | 3.000.-  |

Raporda İstanbul'da bir Ticaret okulu açılması için fazla bir olanak olmadığı, ancak böyle bir imkân olursa bu okul için de yaklaşık 5.000.- Dolarlık bir tutarın yukarıdaki bütçeye ekleneceği belirtiliyordu.

1923 Yılı için öngörülen yaklaşık aylık giderler 93.- Dolar olup dökümü şöyleydi:

|                    |      |       |
|--------------------|------|-------|
| Maaşlar            | 20.- | Dolar |
| Seyahat Giderleri  | 50.- |       |
| Kırtasiye ve basım | 5.-  |       |
| Büro Kırtasiyesi   | 1.-  |       |
| Posta ve Telegraf  | 15.- |       |
| Telefon            | 2.-  |       |

JDC'nin girişimiyle ve Dr. Rosenblatt'ın yaptığı denetimden sonra İstanbul'da bir Caisse des Petits Prêts kurulmasına nihayet 1923 yılında karar verildi.<sup>22</sup>

Dersaadet Küçük İstikrazat Sandığı T.A.Ş. 30.000.- Lira (= \$ 18.000.-) sermayeli ve 30.000 hisseli bir anonim şirket halinde, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin özel bir izni ile kurulmuş olup, ilk kuruluş izni Atatürk'ün imzasını taşır.<sup>23</sup>

Kuruluş tarihi bir kaynağa göre Nisan 1923 olarak belirtilir<sup>24</sup>, ancak diğer bir kaynağa göre kuruluş onayı İcra Vekilleri Heyeti'nin 19 Haziran 1923 tarihli kararı ile verilir<sup>25</sup> ve Sandığın *Hamenora* dergisine

verdiği ilanda da bu tarihe rastlanır. Şirketin İstanbul Ticaret Odası'na vermiş olduğu kuruluş beyannamesinde de Millî İktisat Komiserliği'nin 23 Eylül 1923 tarih ve

17528/2348 yazısı ile kuruluş statüsünün TBMM'ce onaylandığı bildirilmektedir. Şirketin ilk yönetim kurulu şu kişilerden müteşekkildir:

|                   |                          |
|-------------------|--------------------------|
| Başkan            | İsaac Fernandez          |
| Başkan Yardımcısı | İsidore Grünberg         |
| Murahas Aza-      | Hazine Vitali Anavi      |
| "                 | " Denetim Elias Grünberg |
| Üye               | Leon Piperno             |
| "                 | Victor Algranté          |
| "                 | David Botton             |
| "                 | J. Lupovitz              |
| "                 | H.(entry) G. Reisner     |
| "                 | S. Chamisso              |
| "                 | A.(ron) Goinland         |

Şirketin ana sözleşmesinde yer alan birinci maddesine göre şirketin amacı şöyle izah edilmişti:

"Küçük tacirlere ve marangoz, kunduracı, terzi, arabacı gibi sanatkârlara veya bunların teşkil ettikleri hususî Şirketlere emvali menkule teminat gösterilmemek, fazi nizamiyi tecavüz etmemek ve komisyon ve tahsiliye ve kaydiye ve saire namlarıyla mustakrizlerden faizden mada bir meblağ almamak ve fakat senet veya kefalet veya bilâ kefalet veya esham ve tahvilat mukabilinde akçe ikraz eylemek üzere zirde muharririni imza Bank Osmanî Dersaadet Şubesi müfettişlerinden ve Türkiye Devleti tebasından Sabatino Amon ve Ziraat Mühendislerinden ve İtalya tebasından Jozef Niego efendiler ile tertip ve ihraci bervechi atı kararlaştırılan hisseler eshabı beyninde bir türk anonim şirketi teşkil olunmuştur."

Şirket tüketime değil sadece üretime dönük krediler açmayı amaçlamıştı. Ancak bu kredileri de bu krediyi almaya mazhar nitelikteki kişilere vermeyi amaçlıyordu.<sup>26</sup>

JDC'den Harry Viteles'in 7-10 Kasım 1923 tarihlerinde İstanbul'da yaptığı denetim sonucunda verdiği raporda 25.- Lira kredi alan her bireyin şirketin bir hissesini satın almasının istendiği ve bu şekilde 31 Ekim 1923 tarihi itibarıyla kredi alan 779 kişiden 689'unun aynı zamanda hissedar olduklarını belirtiyordu.<sup>27</sup>

3 Ocak 1924'de halka yapılan bir çağrıda Bir Liralık 30.000 hissenin yarısının karşılığının Hahambaşılık ve İstanbul Yahudi Cemaatleri tarafından satın alındığını bildirmekte, diğer yarısı olan on beş bin hissenin ise Yahudi Cemaatleri mensuplarınınca satın alınması için bir çağrıda bulunuluyordu.<sup>28</sup>

JDC şirketin bir kredi kooperatifi olmasını arzu ediyordu ancak dönemin yasalari bu tür bir kurumun kurulmasına izin vermiyordu. Tüm sermaye ödenmiş olup en büyük hisse sahiple-

|                        |         |
|------------------------|---------|
| Bene-Berith' Büyük     | Lira    |
| Locastı                | 5.000.- |
| İtalyan Yahudi Cemaati | 3.000.- |
| Türkiye Hahambaşılığı  | 2.500.- |
| Isidoro Franco         | 1.800.- |
| Galata-Beyoğlu-Şişli   |         |
| Yahudi Cemaatleri      | 1.500.- |

ri şöyle idi:

JDC söz vermiş olduğu 80.000.- Dolar borç olarak vermiştir ve bu şirketin 1929 yılı bilançosunda alacaklar hanesinde gözükür.<sup>29</sup>

Küçük borçlar, Galata, Balat, Hasıköy, Ortaköy, Haydarpaşa, Kuzguncuk Cemaatleri'ne, Aşkenaz Yahudi-

lerine ve göçmen Rus Yahudilerine verildi. Borç verilen kişiler meslek itibarıyla mağaza sahibi, seyyar satıcı, zanaatkâr, tüccar, memur, tarımcı, işçi, serbest meslek sahipleriydi. Kredi tutarları ise 31 Aralık 1923'te 1079 kredi üzerinde 607'si 50.- Lira'ya kadar, 323'ü 51.- ilâ 100.- Lira arası, 149 kredi ise 101.- ilâ 150.- Lira arası idi. 31 Aralık 1923 bilançosuna göre 1253 kredi talebinden 1079'u kabul edilmiş olup, bunlardan 927 tanesi Sefarad, 52 tanesi Aşkenaz, 100 tanesi de Rus Yahudisine aitti<sup>30</sup>. Kredi vermede aranılan koşullar krediyi talep eden kişinin namusluluğu, ahlâki değerleri ve sözüne sadakati idi. Verilen kredilerden tahsil edilemeyenlerin oranı çok düşük olup, %0,30 idi.<sup>31</sup>

İstanbul Küçük İstikrazat Sandığı kurulduktan sonra Edirne'de de bir Küçük İstikrazat Sandığı kurulması gündeme gelmiştir. 1912 yılından beri savaş halinde olan Edirne, Rum nüfusunun kenti aniden terk etmesi, Edirne Yahudi Cemaati'nin nüfusunun 20.000'den 8.500'e düşmesi ve göç edenlerin çoğunun varlıklı Yahudiler olmaları nedeniyle, bir zamanlar Edirne Yahudi Cemaati'nin %20'sini fakir Yahudiler oluştururken, göçlerden sonra bu oran %70'e yükselmisti.<sup>32</sup> JDC'nin Edirne ile ilgili başka bir raporunda Walter Montesser'in 1923 yılı bütçesi ile ilgili hazırlamış olduğu 1922 yılına ait bir raporunda da İstanbul Yahudi Cemaati Merkezi İmar ve Yardım Komitesi'nin, Edirne'ye aktardığı Amerikan yardım fonlarından 4.000.- Liralık bir birikimle Edirne'de bir Küçük İstikrazat Sandığı kurulduğundan söz eder. Bu şekilde oluşan Borç Sandığı yaklaşık dört yıl süreyle hiç bir genel gideri olmadan ve verdiği kredilerde neredeyse hiç bir geri tahsil edememe durumu yaşamadan faaliyet gösterdi. 1922 yılı ilk baharında tüm zorluklara rağmen

4.000.- Lira tutarında bir sermaye artırımı çağrısı yapılmış ve Edirne Yahudi Cemaati bu çağrıya olumlu cevap vermişti. Bu şekilde oluşan 8000.- Lira çalışma sermayesiyle muhtaç durumda olan Edirne Yahudilerinden bir çok kişiye yardım edilebilmişti. Ancak, varlıklı olan kişilerden çokluğu yüzünden de 8000.- Liralık çalışma sermayesi yetersiz kalmıştı. Edirne Yahudi Cemaati'nin İşçiler Komitesi'nin Walter Montesser'le Türkiye Hahambaşılığı'nda yaptıkları toplantıda Dersaadet Küçük İstikrazat Sandığı'nın sermayesinin bir bölümünün kendilerine tahsis edilmesini, ve bu şekilde İstikrazat Sandığı'na baş vurmadan bu parayla kendi mensuplarına kredi dağıtabilmeyi ve faizlerinden de yararlanmayı talep etmişler, ancak bu Komitenin iyi bir itibara sahip olmaması nedeniyle Walter Montesser bu taleplerini red etmiş ve İstikrazat Sandığı'na başvurmalarını önermişti. Edirne Yahudi Cemaati İstanbul Yahudi Cemaatinden tamamiyle mali bağımsızlıkta ısrar ediyor, ve şimdiye kadar gösterdikleri başarılı yönetimi de buna kanıt gösteriyordular.<sup>33</sup> Walter Montesser Nisan 1923 tarihli raporunda Edirne İstikrazat Sandığı'nın tekrar organizasyonu için 20.000.- Lira (yaklaşık 12.000.- Dolar) bir fon ayrılmasını önerir. Edirne Küçük İstikrazat Sandığı'nın 30 Nisan 1923 tarihli durumuna göre 321 kişi toplamı 15.483.- Lira kredi almış olup, bu kişiler tenekeci, terzi, ayakkabıcı, boyacı, fırıncı, marangoz, berber, seyyar satıcı, peynirci, bahçıvan, ayak kabı boyacısı, tütün satıcısı, demirci gibi küçük zanaat sahibi kişilerdi.<sup>34</sup> New York'daki Yeniden İmar Komitesi \$ 12.000.- Dolarlık bu borcu onaylamış ve bunun kullanılabilmesi için de Edirne Borç Sandığı'nın İstanbul'daki Sandığın resmi bir şubesi olarak faaliyet göstermesi için de çalışmalara başlandı.<sup>35</sup>

İzmir İstikrazat Sandığı'nın kuruluş sermayesi içinse 50.000.- Dolar öngörülmüş olup, bu tutarın Edirne'ye göre daha yüksek olmasının nedeni İzmir'in kurtuluşundan sonra kentin tamamıyla yakılıp yıkılmasıydı.<sup>36</sup> Aşağıdaki tablodan da görülebileceği gibi \$ 20.000.- sermaye ile kurulan şirket JDC'den temin ettiği \$ 80.000.- kredi ile \$ 100.000.- bir sermaye teşkil ettirmiş, mevduat toplamış ve on yıllık bir süre zarfında orta-

İzmir İstikrazat Sandığı'nın kuruluş sermayesi içinse 50.000.- Dolar öngörülmüş olup, bu tutarın Edirne'ye göre daha yüksek olmasının nedeni İzmir'in kurtuluşundan sonra kentin tamamıyla yakılıp yıkılmasıydı.<sup>36</sup>

Aşağıdaki tablodan da görülebileceği gibi \$ 20.000.- sermaye ile kurulan şirket JDC'den temin ettiği \$ 80.000.- kredi ile \$ 100.000.- bir sermaye teşkil ettirmiş, mevduat toplamış ve on yıllık bir süre zarfında orta-

Kuruluşundan 31 Aralık 1932 itibarı ile verilen Kredi sayısı<sup>37</sup>

| YIL    | MERKEZ BÜRO | EDİRNE ŞUBESİ | İZMİR ŞUBESİ | TOPLAM |
|--------|-------------|---------------|--------------|--------|
| 1923   | 1079        | —             | —            | 1079   |
| 1924   | 2190        | 444           | —            | 2634   |
| 1925   | 2414        | 447           | 245          | 3106   |
| 1926   | 2146        | 543           | 401          | 3090   |
| 1927   | 2213        | 597           | 481          | 3291   |
| 1928   | 2227        | 750           | 444          | 3421   |
| 1929   | 2068        | 982           | 464          | 3514   |
| 1930   | 1887        | 1132          | 369          | 3388   |
| 1931   | 1945        | 1084          | 344          | 3373   |
| 1932   | 1900        | 1169          | 390          | 3459   |
| TOPLAM | 20069       | 7148          | 3138         | 30355  |

1933-1947 döneminde dağıtılan toplam kredi sayısı 12.341 oldu.<sup>38</sup>

Türk Lirası Olarak Verilen Kredi Tutarları<sup>39</sup>

| YIL    | MERKEZ<br>BÜRO | EDİRNE<br>ŞUBESİ | İZMİR<br>ŞUBESİ | TOPLAM<br>KREDİ | TL / \$<br>VASATI<br>KURU <sup>40</sup> | TOPLAM KREDİ<br>TUTARININ<br>\$ KARŞILIĞI |
|--------|----------------|------------------|-----------------|-----------------|---|---|
| 1923   | 74.051.-       | —                | —               | 74.051.-        | 1.6783                                  | 44.122.-                                  |
| 1924   | 210.892,50     | 42.957,40        | —               | 253.849,90      | 1.8824                                  | 134.854.-                                 |
| 1925   | 264.948,45     | 54.322.-         | 15.943.-        | 335.213,45      | 1.8334                                  | 178.077.-                                 |
| 1926   | 266.512,15     | 59.720.-         | 33.149.-        | 359.381,15      | 1.9052                                  | 188.651.-                                 |
| 1927   | 305.004.-      | 69.715.-         | 47.673.-        | 422.392.-       | 1.9351                                  | 218.279.-                                 |
| 1928   | 310.159.-      | 88.162.-         | 49.102,85       | 447.423,85      | 1.9534                                  | 229.048.-                                 |
| 1929   | 325.959.-      | 119.525,20       | 58.550,25       | 505.034,45      | 2.0686                                  | 244.142.-                                 |
| 1930   | 297.634.-      | 121.632.-        | 49.457,80       | 468.723,80      | 2.1222                                  | 220.866.-                                 |
| 1931   | 276.297,50     | 106.052,50       | 40.232,95       | 422.555,95      | 2.1173                                  | 199.572.-                                 |
| 1932   | 236.984.-      | 118.010,15       | 38.955,56       | 393.949,71      | 2.1119                                  | 186.537.-                                 |
| TOPLAM | 2.569.441,60   | 780.069,25       | 333.064,41      | 3.682.575,26    |   |   |

1933-1947 döneminde dağıtılan toplam kredi tutarı 1.720.668.- olmuştur.<sup>41</sup>

lama her yıl \$ 185.000.- karşılığı kredi dağıtmıştır.

Küçük İstikrazat Sandığı vadesiz ve vadeli Tasarruf Sandıkları kurdu, mevduat sahiplerine küçük aile cüzdanları verdi ve onları tasarrufa özendirdi. Bu cüzdanlara yatırılan tasarruflar ya tasarruf sahiplerinin kendilerine veya oğullarına bir iş kurma-

da sermaye, ya da ailenin kızına veya bir kızkardeşe dota (başlık parası) olarak kullanılmaya yaradı.<sup>42</sup> Bu şekilde toplanan mevduat 1932 yılında 150.000.- Lira'ya<sup>43</sup> ki bu tutar o tarihte geçerli döviz kurundan 71.000.- Dolara eşitti,<sup>44</sup> 1947 yılında 200.000.- Lira'nın üstüne çıktı (yaklaşık 71.000.- Dolar). Bu mevduat

tasarruf sandığın kuruluş sermayesine ve JDC'nin verdiği avansa eklenip sandığın 300 ila 350.000.- Lira tutarında krediler dağıtabilmesini mümkün kıldı. Sandık tasarruf sahiplerine yıllık %4-5 oranında bir faiz ödemekte ve verdiği krediler içinde %9 faiz almaktaydı. Aradaki %4-5 oranındaki faiz farkı sandığın idari giderlerini karşılamaya, JDC'nin verdiği avansın bir kısmını ve faizini ödemeye, ve bir ihtiyat fonu oluşturmaya yarıyordu.<sup>45</sup>

Tasarruf mevduatı sahiplerinin yarısı işçi, hizmetçi ve terzi kadınlardan, diğer yarısı ise seyyar satıcı, küçük dükkân sahipleri ve zanaatkarlardan oluşuyordu. Tüm bu tasarruf sahipleri Küçük İstikrazat Sandığı'na sonsuz bir güven duyuyorlar ve Sandığı, Be-ne-Berith Bankası diye adlandırıyorlardı. Bu tasarruf sahipleri diğer bankalara güven duymuyorlardı, zira orada kendilerini bir güven ve rahat hareket ortamında bulmuyorlardı. Küçük İstikrazat Sandığı'nın tasarruf mevduat müşterileriyle herhangi

## CAISSE DE PETITS PRÊTS DE CONSTANTINOPLE

SOCIETE ANONYME TURQUE  
FONDÉE PAR AUTORISATION DE LA G.A.N.T. EN DATE DU 19 JUIN 1923.

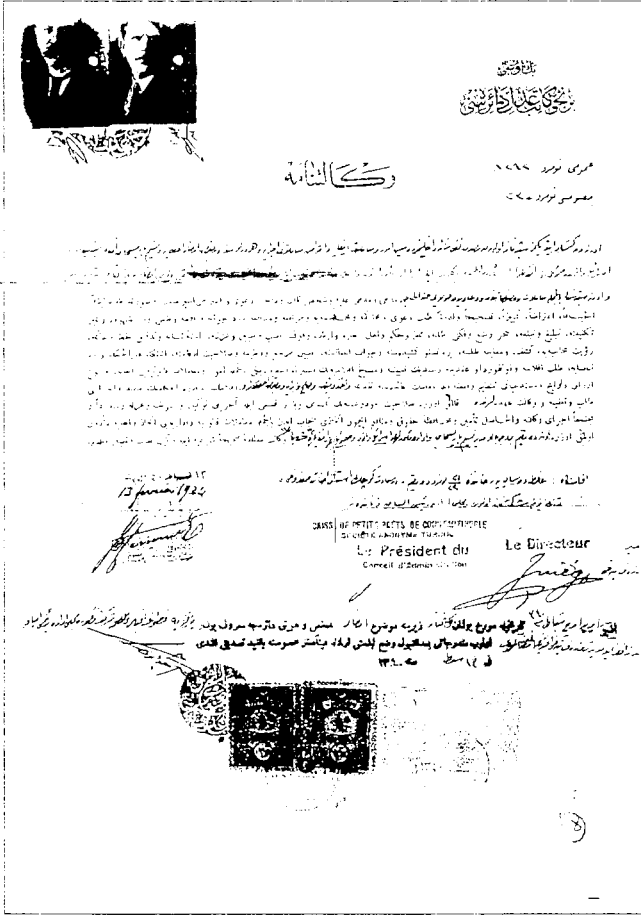
Président du Conseil d'Administration  
IS. FERNANDEZ

Directeur-Administrateur-Délégué  
J. NIÉGO

La caisse fait de petits prêts jusqu'à un montant maximum  
de 300 Ltqs. aux petits commerçants,  
artisans et industriels contre de traite avec garantie ou contre  
des actions ou obligations au taux ne dépassant pas  
l'intérêt légal

GALATA, SAINT-PIERRE HAN No. 22-23.  
Téléphone: PÉRA 1398.

Hamenora dergisinin Ocak 1924 sayısında İstikrazat Sandığı'nın ilânı



Edirne İstikrazat Sandığı için merkez şubenin verdiği vekâletname

bir ortamda İstikrazat Sandığı'nın faizinin ne kadar düşük ve elverişli koşullara sahip olduğu kolaylıkla anlaşılır. JDC yönetiminin merkezinin kooperatiflere bireylere göre daha fazla faiz oranı uygulama istemi ise, söz konusu kooperatiflerin kelimesinin gerçek anlamında kooperatifler olmayıp bir bireyler topluluğu olduğundan daha fazla faiz uygulanması söz konusu olamazdı.<sup>47</sup> Bu ihtiyat fonu 1936 yılında 22.000.- Lira'ya erişmişti (= \$ 17.500.-) ve bu şekilde hissedarlarına her yıl %5 temettü dağıtılabil-

olması gibi koşulları öne sürmesi Sandığın durumunu altüst etti.<sup>51</sup> Sandığın sermayesi otuz bin lira olduğu için en kısa sürede tüm mevduatı tasarruf sahiplerine iade etti. Aynı zamanda halka açılan krediler 350.000.- Lira'dan 120.000 Lira'ya düştü. Alınan faizler sadece hissedarları karşıladığından ve bazı krediler tahsil edilemez duruma düştüğünden sermaye artırımına gidilmesi şart olmuştu.<sup>52</sup> Yeni yasanın çıkması üzerine Sandık ünvanını 1933 yılında İstanbul Küçük İstikrazat Sandığı T.A.Ş. olarak değiştirdi.<sup>53</sup> 1934 yılında da Edirne Küçük İstikrazat ve İstikrazat Sandığı Türk Ltd. Şti. ünvanını altında çalışan Edirne Şubesi'ni kapattı.<sup>54</sup> Edirne Şubesini kapatma kararında 1934 yılında Trakya'da meydana gelen Yahudi karşıtı olaylar sonucunda Trakya'daki Yahudi nüfusun çoğunun İstanbul'a göç etmesinin de ağırlıklı rolü olduğu düşünülebilir.<sup>55</sup>

Müşterilerden toplanan mevduatları iade etme tüm kurumu sarsabilirdi, ancak yönetimin basireti sayesinde bu durum sarsıntısızca geçirildi. Ancak iade edilen mevduatlar nedeniyle yeni sermayeye gereksinme oluştu ve bu nedenle 12 Mart 1936 tarihindeki olağanüstü ortaklar genel kurulunda her biri beş liralık altıbin yeni hisse çıkararak 30.000.- Liralık yeni bir sermaye artışına gidilmiş<sup>56</sup> ancak bu artırımın %25'i ancak 1 Nisan 1947 tarihinde bankaya yatırılmış ve sermaye arttırımı da 18 Temmuz 1947 tarihinde tescil olmuştur.<sup>57</sup>

Yukarıdaki tablolardan görüleceği gibi sandığın açmış olduğu kredi tutarı 1936 yılından sonra ciddi miktarda azaldı. Kredilerin en az verildiği yıllar savaş yılları olan 1941-42-43 yılları oldu. Bunun nedeni bu yıllarda 45 yaşına kadar olan erkekler ihtiyat olarak askere alınmaları ve aynı zamanda 1942 yılında yürürlüğe gi-

bir nedenden dolayı meydana gelen ihtilaflarda bu mevduat sahiplerinden hep şu serzenişi duyuyorlardı: "No es aqui la banka muestra, la banka del pueblo, la banka de la Béné-Berith." (Burası bizim bankamız, halkın bankası, Béné-Berith'in bankası değil mi?)<sup>46</sup> Bu %9 oranındaki faiz olağan borçlanmalar için uygulanacak, özel borçlanmalar içinse ayda %0,25 bir ek faiz uygulanacaktı. Bu şekilde tahsil edilen faizlerin %2,50'si JDC'ye ödenecek, %1,50'u zarara karşı oluşturulacak bir fona aktarılacak, en az %5'i ise idari masraflara harcanacağı öngörülüyordu. Aynı dönemde İstanbul ve Selanik kentlerindeki tüccarların borçlanmalarında ayda %10 ila %60 civarında faiz ödedikleri ve bazı özel durumlarda günlük faizin %2 ila %5 olduğu

cek bir durum hasil olmuştu.<sup>48</sup> Bu durum birkaç yıl daha sürseydi JDC'nin tüm avansı ödenebileceği gibi sermaye de iki üç misline çıkarılabilecekti. Ancak 30 Mayıs 1933 yılında yürürlüğe giren 213 sayılı Mevduatı Koruma Kanunu<sup>49</sup> mevduat kabul edebilecek bankaların sermayelerinin:

- Nüfusu 250.000'den fazla olan kentlerde asgari bir milyon Lira (= \$ 603.500.-),
- Nüfusu 100.000'den fazla ve 250.000'den az olan yerlerde asgari beşyüzbin Lira (= \$ 301.750.-),
- Nüfusu 50.000'den fazla ve 100.000'den az olan yerlerde asgari yüzymibeş bin Lira (= \$ 75.437.-),
- Nüfusu 50.000'den az olan yerlerde asgari elli bin Lira (= \$ 30.175.-),<sup>50</sup>



ren Varlık Vergisi oldu.<sup>58</sup> Örneğin 1932 yılında 3.459 kişiye toplam 393.949.- Lira kredi dağıtılırken, 1933 yılında 1.785 kişiye toplam 218.326.- Lira, 1934'de 1.925 kişiye toplam 226.798.- Lira kredi dağıtılmıştı.<sup>59</sup>

1946 yılında kredi verilen toplam 1639 kişinin meslek dağılımları ve sayıları şöyleydi:

|     |                          |
|-----|--------------------------|
| 369 | dükân sahibi             |
| 471 | seyyar satıcı            |
| 297 | memur                    |
| 25  | küçük tüccar             |
| 189 | sanatkâr                 |
| 21  | serbest meslek sahibi    |
| 230 | işçi                     |
| 37  | yeni işyeri açan kişiler |

Bu 1639 kişi onbinin üstünde başvurular arasından seçilenler olup, sermaye yetersizliğinden başvurulardan ancak %15'ine cevap verilebildi. Talepleri karşılanamayan Yahudilerden bir çoğu şiddetli şekilde tepki gösterdiler ve "Kasa Bene Berit'in bankasıdır. Niye ihtiyaçlarımızı red ediyorsunuz, size faiziyle ödeyeceğiz. Bu küçük kredileri red ederek bizleri canımızı alacak olan tefecilerin eline teslim ediyorsunuz. Bu tefeciler yüz liralık bir avans için bizden ayda beş lira faiz talep ediyorlar!" diye haykırdıkları belirtilir. 1947 yılındaki durumu böylece dile getiren Y. Salman daha sonra neden gerçek bir Yahudi bankası, bir Bene Berit bankası kurulmadığını sormadan edemez. Bir milyon sermayeli bir bankanın kurulması ona göre aşılması o kadar imkânsız bir sorun değildi.<sup>60</sup>

Şirketin arttırılmış haliyle 60.000.- Lira olan sermayesi 12 Kasım 1958 tarihli toplantısında 500.000.- Lira'ya yükseltilmiş<sup>61</sup>, daha sonra bu sermaye bir

milyon liraya yükseltilmiştir.<sup>62</sup>

26 Mart 1959 tarih ve 624 sayılı *Ticaret Sicili Gazetesi*'ndeki ilan ile T.A.Ş. ünvanı A.Ş. olarak değişti. Şirket sermayesini 1959 yılında 500.000.- Lira'ya, 1967'de 1.000.000.- Lira'ya çıkardı.

Modernleşen ve gelişen Türkiye'nin koşullarına paralel olarak gelişen ve gelir düzeyi artan Türkiye Yahudilerinin artık bu tür kredilere pek ihtiyaçları olmadıkları da şirketin 1970'li yıllardaki faaliyetlerinden görülebilir. 23 Mart 1966 tarihli genel kurulda alınan karar gereğince gelir temin etme amacıyla şirket sigorta acentalığı yapmaya başlamış<sup>63</sup> ve 1967<sup>64</sup>, 1968<sup>65</sup>, 1972<sup>66</sup>, 1973<sup>67</sup>, yıllarında kredi verdiği kişilerin sayıları ve meslek dağılımları şöyle olmuştur: (Altta)

Bu çok kısa çizelgeden görülebileceği gibi Sandık'tan kredi alan kişilerin sayıları artık hiç kayda değer değildi.

Cumhuriyet döneminin ilk şirketlerinden olan Dersaadet Küçük İstikrazat Sandığı T.A.Ş. bir dönemde sıkıntı içinde olan Türkiye Yahudilerinin düzeylerinin iyileştirilmesi için üstüne düşen görevi bilhakkın yerine

| MESLEK         | 1967 | 1968 | 1972 | 1973 |
|----------------|------|------|------|------|
| Seyyar satıcı  | 23   | 19   | 14   | 12   |
| Dükânacı       | 33   | 18   | 7    | 10   |
| Sanatçı        | 26   | 12   | 6    | 7    |
| Memur          | 26   | 21   | 17   | 18   |
| Serbest meslek | 1    | 2    | 1    | 1    |

BEYOĞLU NOTERİ  
MİTHAT CEMAL  
(İstanbul, Mithatpaşa Sokak, Sigorta Hanı, Zemin Kat)  
Ticaret Sicil No: 2790  
Ticaret Sicil No: 2790

VEKÂLETNAME

İzmirde Küçük İstikrazat Sandığı Şube ramına olarak mütadedik nispetinde debilicisinde misyayın urur ve misyayın ifaya ve diğer misyayınları lereye ve her türlü misyayın imza ve ibraye ve enza vebu ile sulh ve ibraye ve Türkiye Cumhuriyetinin misyayın davaları resmîyosinde ve mesalisi idaresinde ve bil misle me talim huzurunda meşkur şubeyi temsil ve şirketin Mevdi Umumiyesinde müteahhüt mükerremat ile Merkezden kadir olacak evasir ve talimat ifaya ve İzmir Şubasının leh ve aleyhine vaki ve müteahhüt ve şifayın tabdudus olacak olanı kâffai davaların deloyle ihtiza edenlerle bit olduğu mahakim misliye ve hukukiyeye ve ticariye ve cezaiye ve sülhiye ve idariyenin kâffai eksem ve dercedinde müteahhüt ve müteahhülye ve gâhibiyye ve dehlili dave ve itirazulpeyir aifat ve suri larilla bida ve ten ve itirazın ve tazminat ve tahlihan ve iddetan tabhi dave ve müteahhüt ve müteahhüt ve müteahhüt ve müteahhüt ve reddi cevabe ve itiraz ve ön ve reddi şuhude ve protesto kopidusulle cevap itazına ve zarar ve ziyen idetazına ve yemin kabul ve teklifine ve tebliğ ve taballuğ ve bazı ihtiyati ve lorei ve ve fakkini talebe ve silülüm ihtiyati tedbirleri ittilah şuhude ve müteahhüt ve hakom ve shihidre ve vukuf nasep ve tayin ve azilme, istikrap ve totkiki hat ve hatini talebe ve ruysati muhasebeye, keşif ve

Uzunlu No: 71 29  
Hususi No: 770  
Tarih: 3 Mart 1966

MİTHAT CEMAL  
NOTERİ  
BEYOĞLU

*İzmir şubesi için merkezin verdiği vekâletname. Görüldüğü gibi bu vekâletname Beyoğlu 4. noteri olan romancı Mithat Cemal Kuntay tarafından düzenlenmiştir.*

getirmiş, daha sonra 1948 yılında İsrail devletinin kuruluşu ile Türkiye Yahudilerinin kitlesel olarak İsrail'e göç etmeleri sonucu bu tür orta ve küçük çapta kredilere gereksinme duyan bireylerin azalması sonucu işlevini yitirmiş, ticari yaşamı fiilen değilse bile uygulamada sona ermiş ve nihayet 19 Ocak 1989 tarihli 2192 sayılı *Ticaret Sicili Gazetesi*'nde ilan edilen karar ile İstanbul Küçük İstikrazat Sandığı A.Ş.'nin tasfiyesine karar verilmiş ve 30 Kasım 1995 tarihinde şirket kapatılıp tasfiye edilmiştir.<sup>68</sup>

JDC'nin şirketin kuruluşunda vermiş olduğu 80.000.- Dolar borç her ne kadar 1973 yılı bilançosunun alacak hanesinde gözüküyorsa da, tüm çabalara rağmen akibeti hakkında berrak bir bilgi edinilemediğinden bu tutarın JDC tarafından hibe edildiği varsayılabilir.

## NOTLAR

- 1 Gönderdiği arşiv belgeleri ile bu makalenin oluşmasına çok büyük katkıda bulunan JDC'den David Rosenstein'a, 1972 yılı İdare Meclisi Raporu ile belge fotokopilerini ileten Tel Aviv'den (İsrail) Dr. Gad Nassi'ye, 1973 yılı İdare Meclisi Raporu'nu ileten Bat-Yam'dan (İsrail) Yuda Yağbes'e, İstanbul Ticaret Odası Ticaret Sicili şubesi çalışanlarına, Osmanlıca belgelerin Türkçe çevirmiyazılarını yapan dostlarımızın L. Nedret İşli ve Yalvar'ın, İsmail Davud'a ve kendilerindeki **Hamenora** dergisi koleksiyonunu cömertçe istifademe sunan Beyoğlu Kitapçılık Ltd.'den dostlarımız Uğur Güracar ve E. Nedret İşli'ye candan teşekkür ederim.
- 2 Yahudi Müstemleke Birliği anlamına gelen J-CA, 1891 yılında Baron Maurice de Hirsch tarafından kurulmuş ve iktisadi durumları kötü olan Yahudilere ve/veya iktisadi durumları kötü olan ülkelerde yaşayan Yahudilere yardım amacı güden bir hayır ve yardım birliğidir.
- 3 Joseph Niego, **Allocutions et conférences**, İstanbul 1933, sh. 21
- 4 Hamit Tatlısu & Remzi Sake, **Sermaye hareketi**, İstanbul Amedi matbaası, 1930, sh. 276-277 ve A. Gündüz Ökçün, **1909-1930 yılları arasında anonim şirket olarak kullanılan bankalar**, sh. 409-415, Osman Okyar (Ed.), **Türkiye iktisat tarihi semineri metinler, tartışmalar**, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1975 içinde.
- 5 Joseph Niego, **Allocutions et Conférences**, İstanbul 1933, sh. 21
- 6 Joseph Niego, **a.g.e.**, sh. 22-23
- 7 1919 yılına ait TL/\$ kuru ortalama \$ = TL 0,79 idi. İstatistik Yıllığı, C.4, 1930-31, sh. 219.
- 8 Amerikan Fonlarının Ortak Dağıtım Komitesi anlamına gelen, 24 Kasım 1914 tarihinde Birinci Dünya Savaşı sırasında savaştan zarar gören Yahudilere yardım amacı ile varlıklı Amerikan Yahudileri tarafından kurulmuş bir yardım örgütü.
- 9 Bu kurum hakkında daha fazla bilgi için bkz. Rifat N. Bali, "Bir Yahudi dayanışma ve yardımlaşma kurumu: B'nai B'rith, XI Bölge Büyük Locası tarihçesi ve yayın organı **Hamenora** dergisi", **Müteferrika**, Bahar-Yaz 1996, sayı 8-9, sh. 41-62.
- 10 Jozef Niego (1863-1950), Edirne'de doğmuş olup, 1899 yılında Tel Aviv yakınlarındaki Mikveh İsrail Tarım Okulu'na müdür olarak atanır ve 18 yıl süreyle bu görevi yapar. Daha sonra Jewish Colonization Association (Yahudi Müstemleke Birliği) kurumuna müfettiş olarak atanır ve 20 süreyle bu görevde kalır. Kendisi İstanbul'daki Béné Berith Locası'nın başkanı da olur. 70inci doğum yılı için anısına **Allocutions et Conférences** adlı bir jübile kitabı yayımlanır (**Encyclopedia Judaica**, Niego maddesi).
- 11 Joseph Niego, **a.g.e.**, sh. 23-34
- 12 Mr. Hyman'ın JDC'ye gönderdiği 61 sayılı memorandum bu raporun özeti verir.
- 13 28 Ağustos-14 Eylül 1922 tarihli komite tutanakları
- 14 Irving H. Warshow'un Dr Rosenblatt'a yazdığı 19 Eylül 1922 tarihli rapor
- 15 28 Ağustos-14 Eylül 1922 tarihli komite toplantı tutanağı
- 16 **Hamenora**, Ocak-Şubat-Mart 1937, sh. 23 ve J. Niego, **a.g.e.**, sh. 24 bu değerlendirmeyi vermekte ve D.İ.E. bilgileriyle de uyusmaktadır. 1923 yılına ait vasatı kur \$ / TL 1.16 (Bkz. İstatistik Yıllığı, C.4, 1930-31, sh. 219)
- 17 28 Ağustos-14 Eylül 1922 tarihli komite toplantı tutanakları
- 18 Dr Rosenblatt'ın 26 Eylül 1922 tarihli raporu.
- 19 28 Ağustos - 14 Eylül 1922 tarihli komite toplantı tutanakları
- 20 Dr. Rosenblatt'ın 26 Eylül 1922 tarihli raporu.
- 21 Irving H. Warshow'un Dr. F.F. Rosenblatt'a yazmış olduğu 19 Eylül 1922 tarihli raporu
- 22 Joseph Niégo, **a.g.e.**, sh. 24
- 23 **Hamenora**, Ocak-Şubat-Mart 1937, sh. 23
- 24 **Hamenora**, Ocak-Şubat-Mart 1937, sh. 23
- 25 İstanbul Küçük İstikrazat Sandığı T.A.Ş. Dahilli Nizamnamesi, Babok Basımevi, İstanbul 1939, sh. 13 ve A. Gündüz Ökçün, **a.g.m.**, sh. 415
- 26 **Hamenora**, Nisan/Mayıs/Haziran 1932, sh. 199-200
- 27 Harry Viteles'in Leonard G. Robinson'a yolladığı 64-FD sayı ve 20 Kasım 1923 tarihli raporu, sh. 5
- 28 **Hamenora**, Ocak 1924, sh. 3-4
- 29 **Hamenora**, Mart-Nisan 1930, sh. 158
- 30 **Hamenora**, Ocak 1924 sayısız, sh. 2-3, 31.12.1923 bilançosu
- 31 **Hamenora**, Mart 1937 sayısız, sh. 24-25
- 32 Walter Montesser'in Nisan 1923 tarihli Yakın Doğu başlıklı raporu.
- 33 JDC Viyana bürosunun 28 Mart 1923 tarihli Edirne konulu raporu.
- 34 JDC Viyana bürosunun 28 Mart 1923 tarihli Edirne konulu raporu.
- 35 Harry Viteles raporu, sh. 13
- 36 Nisan 1923 Yakın Doğu başlıklı rapor.
- 37 Joseph Niego, **a.g.e.**, sh. 26
- 38 Bu sayıya Moşe Kaspi'nin, La Casa de Chicos Prestimos, **La Boz de Türkiye**, sayı 210, 15 Eylül 1948 makalesinde vermiş olduğu 1923-1947 dönemi toplam kredi sayısı olan 42.696'dan 1923-1932 döneminin kredi sayısı çıkartılarak verilmiştir.
- 39 Joseph Niego, **a.g.e.**, sh. 26
- 40 **İstatistik Yıllığı**, C. 5, 1931-2, sh. 292 ve C. 12, 1940-41, sh. 440
- 41 Bu tutara Moşe Kaspi, La Casa de Chicos Prestimos, **La Boz de Türkiye**, sayı 210, 15 Eylül 1948 makalesinde 1923-1947 dönemi için vermiş olduğu 5.403.243.- liralık toplam tutardan 1923-1932 dönemi tutarının çıkarılmasıyla verilmiştir.
- 42 Y. Salman, La Kaşa de Çikos Prestimos (İstanbul Küçük İstikrazat Sandığı), **Şalom**, 30 Ekim 1947, sayı 1
- 43 Isaac Sobol, Causerie sur le mouvement cooperatif et sur la Caisse des Petits Prets, **Hamenora**, Nisan/Mayıs/Haziran 1932, sh. 200
- 44 **İstatistik Yıllığı**, C.12, 1940-41, sh. 440
- 45 Y. Salman, La Kaşa de Çikos Prestimos (İstanbul Küçük İstikrazat Sandığı), **Şalom**, 30 Ekim 1947, sayı 1
- 46 Isaac Sobol, Causerie sur le mouvement cooperatif et sur la Caisse des Petits Prets, **Hamenora**, Nisan/Mayıs/Haziran 1932, sh. 201
- 47 Herbert Zoelner'in JDC'nin İmar Komitesi Başkanı'na 7 Aralık 1922 tarihli yazısı.
- 48 Y. Salman, **a.g.m.**
- 49 **Düster Üçüncü Tertip**, Cilt 14, sh. 1203-1209
- 50 **İstatistik Yıllığı**, C. 12, 1940-41, sh. 440, TL/\$ vasatı 2.1119'dur.
- 51 Y. Salman, **a.g.m.** makalede bu yasanın çıkış tarihini yanlışlıkla 1936 olarak belirtmekte, yasadaki nüfusa göre saptanmış olan sermaye tutarları koşullarına dayanarak bu sermayenin Sandığın İstanbul merkezi için bir milyon lira, İzmir şubesi için ikiyüz bin lira, Edirne şubesi için ellibin lira olarak belirtmektedir.
- 52 Y. Salman, **a.g.m.**
- 53 24 Temmuz 1933 tarih ve 1983 sayılı **Ticaret Sicilli Gazetesi**
- 54 10 Mart 1935 tarihli İdare Meclisi Raporu
- 55 1934 Trakya Olayları ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Haluk Karabatak, 1934 Trakya Olayları ve Yahudiler, **Tarih ve Toplum**, Şubat 1996, sayı 146, sh. 4-16, Avner Levi, 1934 Trakya Yahudileri Olayı: Alınamayan Ders, **Tarih ve Toplum**, sayı 151, sh. 10-17 ve Zafer Toprak, 1934 Trakya Olaylarında hükümetin ve CHF'nin sorumluluğu, **Toplumsal Tarih**, Ekim 1996, sayı 34, sh. 19-25 ve Ayhan Aktar, "Trakya Yahudi Olaylarını Doğru Yorumlamak **Tarih ve Toplum**, Kasım 1996, sayı 155, sh. 45-56
- 56 **Hamenora**, Ocak-Şubat-Mart 1937, sh. 24-25
- 57 19 Temmuz 1947 tarih ve 3225 sayılı Adliye Sicilli Ticaret Memurluğu ilanı
- 58 Y. Salman, İstanbul Küçük İstikrazat Sandığı T.A.Ş., **Şalom**, 6 Kasım 1947
- 59 İstanbul Küçük İstikrazat Sandığı T.A.Ş., 10 Mart 1935 tarihinde akdedilecek Hissedarlar Heyeti Umumiyesinin alelade içtimalında kirat edilmek üzere İdare Meclisi tarafından verilen rapor, İstanbul 1935, M. Babok Basımevi
- 60 Y. Salman, İstanbul Küçük İstikrazat Sandığı T.A.Ş., **Şalom**, 6 Kasım 1947
- 61 24 Kasım 1958 tarih ve 496 sayılı **Ticaret Sicilli gazetesi**.
- 62 7 Ocak 1967 tarih ve 2954 sayılı **Ticaret Sicilli gazetesi**.
- 63 Un vyejo Hoca İl-Men, La Cunta ekstraordinarya de la Kaşa de Çikos Prestimos, **La Vera Luz**, 14 Nisan 1966
- 64 La Vera Luz, 7.4.1966
- 65 La Asamblea anuala de la Kaşa de Çikos Prestimos, **Şalom**, 5 Nisan 1967
- 66 İlyazer Menda, La Cunta Jeneral de la Kaşa de Çikos Prestimos, **La Vera Luz**, 17 Nisan 1969
- 67 1972 ve 1973 yılına ait İdare Meclisi raporları
- 68 6 Aralık 1995 tarih ve 3930 sayılı **Ticaret Sicilli gazetesi**.